

Leif Zetterling har i karikatyrform följt Sverige sedan andra världskriget. I höst kom boken *Tid & Otid*. FiB:s Martin Schibbye träffade konstnären för ett samtal om makt & satir.

MARTIN SCHIBBYE TEXT

Blink, blink, blink.

På sjunde våningen i Rosenbad, står statsminister Göran Persson i sitt tjänsterum och ser ut mot Söders höjder samtidigt som han omväxlande släcker och tänder lampan.

På andra sidan strömmen, i sin ateljé, med utsikt över Rosenbad står satirtecknaren Leif Zetterling och blinkar tillbaka med taklampan, medan han målar statsministerns porträtt.

– Makten har lärt sig att hantera satiren, tiderna har förändrat politikerna, de vet att de får skrattarna mot sig om de protesterar. Göran Persson var smart, han tyckte allt var roligt, säger Leif Zetterling och skrattar när han i dag, några år senare, berättar om episoden.

»Makten har lärt sig hantera satiren.«

► **Zetterling har i karikatyrform** följt Sverige sedan andra världskriget. I höst kom boken *Tid & Otid*. 2 627 gram samtids-historia fördelat på 348 sidor med bilder ur efterkrigstidens folkhem och texter av Anders Ehnmark. Här finns allt från minkar i skärgården, över IB-affären, till utförsäljningen av Vin & Sprit. Och så politikerna förstås: med fingrarna i syltburkarna i färd med otukt och djävulskap.

– Det är väl inte den sanna historien, men den är inte heller helt osann. Med tecknandet kan man visa sådant som inte går att beskriva med ord, säger Zetterling.

Ordningen bland penslarna i ateljén är preussisk och man skulle kunna operera på det vita skrivbordet. Nu för tiden gör han en teckning i veckan för DN.se som läggs upp varje fredag. Veckans bild föreställer en skjutglad Sarah Palin i camouflageläder och John McCain i en sönderkörd amerikansk raggabil.

– Ibland är det rätt hopplöst att försöka överträffa verkligheten, den är så otrolig i sig själv, säger Zetterling och skrattar högt åt sin egen bild.

Det märks att han har roligt på jobbet.

Men för de som hamnat i hans bilder har det inte alltid varit lika roligt; Nöjet har varit helt på hans sida.

Zetterling berättar att Palme kunde bli väldigt ledsen, även Ingvar Carlsson tog hårt åt sig. Men i dag tiger politikerna, även om de blir kränkta och ledsna hör de inte av sig. De har lärt sig hantera satiren och vet att de får skrattarna mot sig om de "blir arga".

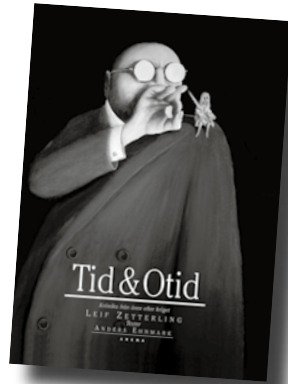
– Jag var nog också lite elakare förr, men i dag tror jag på att det är bra med mycket värme i humorn. Jag får ofta höra att jag är för snäll, "ska du inte vara lite elakare Leif", säger folk.

Som satirtecknare har han inga illusioner om att han kan påverka opinionen. Men genom sina bilder vill han bidra till att upprätthålla ett öppet kulturklimat där det är högt i tak.

– Jag har inga illusioner om att förändra världen, det trodde man när man var ung och alla var röda. Men nu vill jag mer allmänt påvisa ett skeende.

Det bästa sättet att återge ett historiskt skeende är med hjälp av komiken, menar Zetterling och han visar ur *Tid & Otid* en bild från 1976 som han gjorde till 200-årsdagen av USA:s bildande: Mitt på prärien sitter en nyfödd Uncle Sam i full färd med att klubba ihjäl den sista indianen.

– Eftersom det inte finns några autentiska bilder där

indianer massakreras får man måla, bilden är dessutom överlägsen ett foto, det hade krävts hundratals foton för att visa vad som ryms i den bilden, säger Zetterling.

Bilden ingick i en tv-film, delvis anime-rad, delvis dokumentär som Zetterling gjorde tillsammans med Ulf von Strauss. Reaktionen lät inte vänta på sig.

Till *Sveriges Radio* kom det in 34 anmälningar, som kröntes av en diplomatisk protest till radiochefen Otto Nordenskiöld från den amerikanska ambassadören David S. Smith.

– Ambassadörens protestbrev till SR, ser jag som mitt gesällbevis jag har det fortfarande inramat och uppsatt på väggen.

Zetterling har tidigare samlat sina verk i de satiriska decenniekrönikorna: *Ett 70-tal* (Norstedts, 1980), *Ett 80-tal* (Wikens förlag), *Ett 90-tal* (Arena, 1999) och seriealbumet *Nils Holgersson flyger igen* (Carlsen Comics) som sålde i 30 000 exemplar. Men ur år av satirtecknande föddes också ett behov av att göra något mer genomgripande och positivt. Resultatet blev att börja måla porträtt och flera samlades i böckerna *Profiler* (Prolabbet, 1995) samt *Profiler 2004* (Leopard, 2004).

– Satir kan man göra på både vänner och fiender. Men porträtt kan man bara göra på vänner, säger Zetterling.

När Sveriges riksdag 1995 ville beställa ett porträtt på självaste konung Carl XVI Gustav till dennes 50-års dag, var det till Zetterling man ringde.

– Vi beställer porträttet men förbehåller oss rätten att inhibera överlämnandet. Men betalt får du, det lovar jag, sa riksdagsdirektören.

– Det gör inget, svarade Zetterling, vill ni inte överlämna ställer jag mig bara med porträttet under armen i folkets långa kö av gratulanter med virkade grytappar och broderade dukar. Och framme hos Majestätet säger jag:

– Ers höghet! Varsågod! Här är Kungens gratulationsporträtt som riksdag och regering beställt av denne undersåte men inte vågat överlämna.

Men det blev aldrig nödvändigt. Statsministern överlämnade porträttet och Silvia slog ihop sina händer och utbrast:

– Men det är joo fint.

Vid en första anblick kan det se ut som en självmot-sägelse att gå från att motta protestbrev från USA:s ambassad till att måla beställda porträtt av kungen.

Men Zetterling har under sina 40 år aldrig blivit sär-

skilt långvarig på någon av landets tidningar.

Förklaringen menar han är att han aldrig varit någon partimegafon: Varken för högern eller för vänstern.

– Jag vill skoja med allt som är dumt. En del säger att man bara ska rikta satiren uppåt, men det finns ju massa folk som betar sig idiotiskt.

Men blir det inte svårt att karikera personer när man lär känna och umgås med makten?

– Jag kan bara måla porträtt på dem jag gillar, så när maktmäniskor velat bli avmålade har jag skruvat på mig och sagt något i stil med "vi får se när vi kan hitta en tid". När de sedan dykt upp i något taskigt sammanhang har de inte blivit så glada.

Att porträttbranschen är en högriskbransch förstår man av Zetterlings historier.

– Folk vill ju ofta bli avbildade på ett visst sätt. Gärna glamoröst och tjusigt, men då kan de ju måla av sig själva, säger han och lägger till att den dagen man försiktigt börjar fråga folk: Hur vill du bli avmålad? – den dagen är man riktigt illa ute.

Historierna om refuseringar av ängsliga redaktörer har också blivit många under åren och i dag skrattar han åt dem. Men i skrattet ryms ett allvar. Zetterling anser att klimatet för karikatyrtecknare har hårdnat.

Finns det någon aktuell bild som du inte fått publicerad?

– Javisst, säger Zetterling och börjar bläddra i den tjocka boken samtidigt som han berättar att han efter uppståndelsen kring Muhammebilderna ritade en bild av Pia Kjaersgaard och Anders Fogh Rasmussen som sitter i ett danskflaggat flygplan på väg att flyga in i två minareter. Han försökte få den publicerad i åtta olika medier – alla sa nej.

– Publicerar jag den får jag sparken, har redaktörer sagt till mig. Jag har även provat med danska tidningar men utan resultat. Skulle du vilja publicera den?

Ja, varför inte?

– Säg bara till i så fall blir ni först i Sverige.

Det finns i dag två grupper i samhället som inte lärt sig hantera satiren lika skickligt som dagens politiker, anser Zetterling.

– Ritar jag nynazister eller muslimer så blir det liv. De är de enda man fortfarande kan locka ut på banan.

Men den sökta provokationen är inget som han sympatiserar med och han ser med oro på den tendens till vulgarisering som finns inom satiren.

– Man kan inte bara påstå saker i en bild, det måste finnas något mer. Se på *Puss* och Hillersberg som ofta tecknade socialdemokraterna som kapitalets tjänare i olika intima situationer. Till sist blev det ju lite tjatigt. För att göra intryck måste man vara lite djupare, mer intelligent i sin kritik.

Ett modernt exempel anser han är Lars Vilks rondellhundar.

– De var ju provokativa men inte speciellt välgjorda. Vad vill man uppnå med den typen av satir? Muslimer

► **Efter uppståndelsen kring Muhammebilderna ritade Zetterling en bild av ett danskflaggat flygplan på väg att flyga in i två minareter. Han försökte få den publicerad i åtta olika medier – alla sade nej. FiB publicerar på nästa sida den refuserade bilden.**

ZETTERLING

Leif Zetterling, född 1940, svensk konstnär, satirtecknare. Gift, sedan 1978, med skådespelerskan Lena Söderblom. Bor på Söder i Stockholm.

Han har förekommit i de flesta stora svenska medier, just nu tecknar han på *Dagens Nyheters* webbplats DN.se.

2 snabba

Ängrar du något?

– Nej, men jag har refuserat mig själv ibland. Sen har ju tiderna förändrats. För trettio år sedan hade vi inte samma genusediskussion i samhället som i dag. En del bilder jag gjorde då hade jag kanske inte gjort idag. Hur jobbar du rent tekniskt?

– Jag jobbar ofta med "halvfabrikat". Jag börjar på pappret eller vid staffliet och när bilden är halvfärdig scannar jag in den i datorn och gör färdigt den digitalt. På så sätt kan också mycket av grundmaterial som tegelväggar, husfasader och kaklade golv återanvändas.

Statsminister Anders Fogh Rasmussen och Dansk Folkepartis Pia Kjaersgaard ger igen efter den 11 september.

KAMIKAZEPILOT

EMU-ANSLUTNING
 ELLER
 DEN GEMENSAMMA MÄRK NÄDENS MATSMÄLTNING III
 (FRITT EFTER GRANDVILLE)

- 1 Romani Prodi
- 2 Gerhard Schröder
- 3 Jacques Chirac
- 4 Giuliano Amato
- 5 Bertie Athern
- 6 Jean-Claude Juncker
- 7 Wim KoK
- 8 Antonio Guterras
- 9 Guy Verhofstadt
- 10 José Maria Aznar
- 11 Paul Nyrup Rasmussen
- 12 Göran persson
- 13 Paava Lipponen
- 14 Tony Blair

FIB 33

► blir arga om man ritar av Mohammed, det vet vi ju.

Zetterlings förebilder inom yrket är flera. Förutom de stora mästarna som Goya, Bosch och Michelangelo lyfter han fram Steve Bell som tecknar i *The Guardian*.

– Han gör en bild om dagen, men så är han också 10–15 år yngre. Det är ett kolossalt tempo och han är ofta genial.

En aktuell Steve Bell-favorit är en seriestripp av där Sarah Palins dotter är uttråkad och vill klubba säl. Så sker och väl ute på den blodiga isen dyker John McCain

upp. Och... liknar han inte en sälunge? ”Jag ska klubba ihjäl dig så att jag kan bli president”, säger Palin men hejdar sig då McCain påpekar att för att så ska ske måste han först bli vald.

– Han har en förmåga att se runt hörnen som är otrolig, säger Zetterling.

Men hemma i Sverige sjunker kvalitén på ny satir, något han ser som ett resultat av ”Idol”, och ”okunskap”. Dessutom är återväxten inom skräret dålig.

– Nu låter jag som en gammal reaktionär, men jag var gästlärare på Konstfack ett tag och det gör jag aldrig om. Eleverna var ju aldrig där: de åkte skidor, jobbade på H&M och drack öl, dessutom var det för mycket slafstecknande. Ska man utveckla en originalitet måste man vara beredd att jobba hårt och slipa sitt vapen.

Yrket som satirtecknare inte heller något han för sitt liv skulle rekommendera någon.

– Det är bland det jävligaste du kan hålla på med. Det finns nog inget annat yrke som kräver att du ständigt ska bita den hand som föder dig.

MARTIN SCHIBBYE ÄR REDAKTÖR FÖR *FIB/K* OCH BOSATT I BAGARMOSENEN.